

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 1 7 2 5 1 1 2 2

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Torek, 29. avgust 2017 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 2 prazni.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

M 1 7 2 5 1 1 2 2 0 3

Prazna stran

OBRNITE LIST.

Antična kulturna dediščina na tleh današnje Slovenije

1. Kameni dobi so v razvoju človeštva sledile dobe kovin, med katerimi je na Slovenskem veliko arheoloških sledi pustilo obdobje starejše oz. halštatske železne dobe. Pri reševanju si pomagajte s sliko 1 v barvni prilogi.

- 1.1. V kateri slovenski pokrajini je največ najdišč iz halštatske dobe?
- 1.2. Pojasnite, zakaj je trgovanje potekalo na način, prikazan na sliki 1, in ne z vozovi.
- 1.3. Kateri kakovostni izdelki halštatske dobe na Slovenskem so odsev blaginje, ohranjene v t. i. knežjih grobovih?

(3 točke)

Slika 1: Del situle iz groba v Novem mestu

(Vir: Križ, B., 2008: Dežela situl, str. 58. Viharnik. Ljubljana)

2. Nahajališča zgodnjih kultur so razpršena po slovenskem ozemlju.

Obkrožite črke pred pravilnimi rešitvami.

- A V Potočki zijalki so našli veliko kamnitega orodja in koščenenih predmetov.
- B Ostanki najbolj znanega koliščarskega naselja so na območju Cerkniškega jezera.
- C Svetolucijska skupina je dobile ime po starem imenu Mosta na Soči.
- D Veliko nahajališč halštatske kulture je v Prekmurju.
- E Norike so Rimljani cenili zaradi oblikovanja vrhunskih bakrenih izdelkov.
- F Keltska plemena so razvila živahno trgovanje z Rimljani.

(3 točke)

3. Sledi grške antične civilizacije na Slovenskem so vidne v ostankih uvoženih izdelkov. Da ta svet Grkom vendarle ni bil bolje znan, je vidno iz mita o argonavtih, ki naj bi prečkali današnje slovensko ozemlje in spotoma ustanovili tudi Emono.

Grk Jazon, sin Ezona iz Tesalije, nekdanje Emonije, je nekoč povedel svoje junake na vzhodno stran Črnega morja in se pregrešil nad kolhijskim kraljem Ajetom z velikim ropom. (...) Ko se je s tovariši posvetoval o pobegu, je predenj stopil eden izmed njih, Argos po imenu, in mu povedal zgodbo o slavnem pomorščaku. To je bil zadosten razlog, da se je Jazon odločil, kam bo bežal.

(Vir: Linhart, A., 1981: Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije, str. 16–17. Slovenska matica. Ljubljana)

- 3.1. Po kateri poti so Jazon in argonavti po legendi pobegnili pred Kolhijci?
- 3.2. Zakaj so naselje, kjer so morali prezimovati, poimenovali Emona?

(2 točki)

Slika 2: Valvasorjeva upodobitev gradnje Emone

(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Argonauts_building_Emona_Valvasor_XIII_9.jpg. Pridobljeno: 7. 2. 2016.)

4. Rimska država se je začela širiti na ozemlje današnje Slovenije v letih po ustanovitvi Akvileje, ki je bila izhodiščna točka za širjenje proti vzhodu. Pri reševanju si pomagajte s sliko 2 v barvni prilogi.
- 4.1. Glede na sliko 2 v barvni prilogi navedite, na katero keltsko ljudstvo so Rimljani naleteli na območju med Dravo in Muro.
- 4.2. Na katero državno tvorbo, ki je segala do Celjske kotline, so naleteli ob širjenju v alpski prostor?
- 4.3. Na kakšne načine so Rimljani utrjevali nadzor nad osvojenim ozemljem in staroselci?

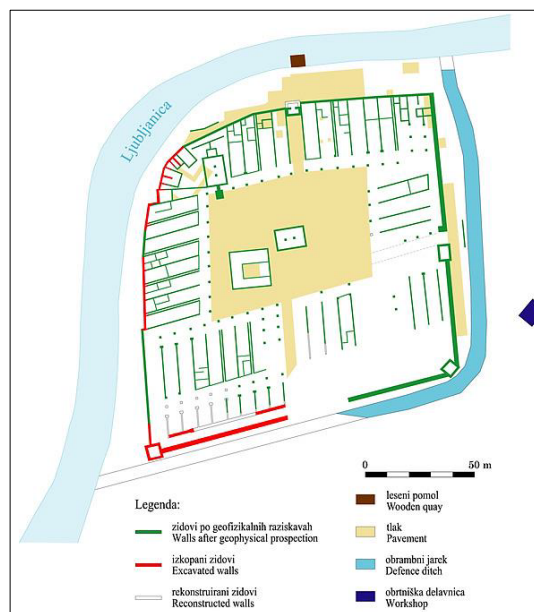
(3 točke)

5. Rimljani so že pred razširitvijo ozemlja na Panonijo in Balkan živahno trgovali s tam živečimi ljudstvi med morjem in Emono. Pri reševanju si pomagajte s sliko 2 v barvni prilogi.

- 5.1. Navedite ime kraja, prikazanega na sliki 3, ki je imel pomembno vlogo v trgovanju med Italijo in Panonijo.
- 5.2. Pojasnite, zakaj je bil ta kraj tako pomembno trgovsko središče, da je potreboval toliko skladišč (podolgovatih prostorov na sliki).

(2 točki)

Slika 3

(Vir: <http://www.dedi.si/dediscina>. Pridobljeno: 7. 2. 2016.)

6. Opišite novost v načinu obdelovanja zemlje, ki so jo prinesli Rimljani in s tem zelo dvignili raven poljedelstva v naših krajih.

(1 točka)

7. Veliko današnjih slovenskih krajev leži na območju, kjer so mesto ustanovili že Rimljani.

Na črto pred imenom rimske naselbine v levem stolpcu vpišite ustrezno črko slovenskega kraja na tem mestu iz desnega stolpca.

___ Celeia	A Drnovo
___ Nevioudunum	B Ptuj
___ Castra	C Trojane
___ Petovio	D Celje
___ Capris	E Koper
___ Atrans	F Ajdovščina

(3 točke)

8. Po legendi naj bi v Celei ob koncu 3. stoletja krščanstvo širil sveti Maksimilijan, ki je prišel v spor s cesarskim zastopnikom Eulasiusom.

Maksimilijan je odgovoril: Jezus Kristus se je usmilil naše slabosti ter se ponižal in vzel nase podobo hlapca. V tej podobi je postal človek. Kljub temu pa ni nikoli izgubil božanstva. (...) Tvoj bog Mars pa ni drugega kot smrt, ker se veseli človeške smrti, bojevanja prepиров. Tedaj se je Eulasius razsrdil in dejal: (...) Ker si pa opravljaj našega boga, v katerega polagamo vse naše upanje in blaženost, ni druge pomoči, da bi zadobil spet njegovo naklonjenost, kakor z daritvijo, ali pa se mu boš poklonil s svojo krvjo, ko ti bodo zavoljo tega odrobili glavo. Ukazal je svojim vitezom, naj ga urno peljejo v Marsov hram. Če mu bo daroval, naj ga puste pri življenju in ga postavijo za škofa hrama, če se bo pa upiral, naj mu vzamejo glavo in maliku darujejo njegovo kri.

(Vir: Celjska knjiga: pesmi, zgodbe in pričevanja, str. 9. Slovenska matica. Ljubljana, 2003)

- 8.1. Kako se je ob tej dilemi odločil Maksimilijan?
8.2. Kaj dokazuje, da se je Maksimilijan odločil za to izbiro?

(2 točki)

9. Ob krščanstvu se je v istem času tudi na Slovenskem iz vzhoda razširil mitraizem, čaščenje Mitre, ki naj bi z zakolom bika odrešil svet.

Notranjost Mitrovih svetišč je bila tipična: poglobljena srednja ladja, na vsako plat ob podolžni steni malce vzvišen okrajek, ob sprednji steni na sredi pa oltar in nad njim obredni relief, predočujoč omenjeni bivolji zakol. Tu se je shajalo občestvo 15. dne vsakega meseca k božji službi.

(Vir: Ptujška knjiga: pesmi, zgodbe in pričevanja, str. 21. Slovenska matica. Ljubljana, 2006)

- 9.1. Okoli katerega mesta v Sloveniji je bilo odkritih največ mitrejev, opisanih v zgornjem besedilu?
9.2. Kaj ločuje tako mitraizem kot krščanstvo od starejšega verovanja Rimljanov?

(2 točki)

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

10. V času velikih preseljevanj so se v vzhodnoalpski in panonski prostor selili Slovani ter tu naleteli na romanske staroselce. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 v barvni prilogi.
- 10.1. Iz katere smeri in kdaj je potekala slovanska poselitev na ozemlje, kjer je bila ustanovljena prva slovanska državna tvorba v vzhodnih Alpah?
- 10.2. Pojasnite, kaj se je zgodilo s staroselskim prebivalstvom na ozemlju, na katerem so se naselili Slovani.

(2 točki)

11. Pojasnite, zakaj so škofije v obalnem pasu, prikazane na sliki 3 v barvni prilogi, preživele čas selitev.

(1 točka)

12. Prvi državi slovanskih naseljencev sta bili Karantanija in Spodnja Panonija. Označite njuni značilnosti, tako da na črto v levem stolpcu napišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

___ misijonarja Ciril in Konstantin

___ Blatenski kostel

___ knez Borut

___ knez Pribina

___ irski misijonarji

___ Krnski grad

K Karantanija

S Spodnja Panonija

(3 točke)

13. Po priključitvi večine današnjega slovenskega ozemlja Rimsko-nemškemu cesarstvu se je na jugovzhodu cesarstva začela oblikovati nova upravna podoba, ki se je končala z oblikovanjem dežel. Pojasnite značilnosti ene od njih. Pri reševanju si pomagajte s sliko 4 v barvni prilogi.

Dežela je tako skupnost, v kateri svoje interese združujejo lokalni plemiški oblastniki, ki nad seboj za nadrejeno oblast priznavajo inštanco deželnega kneza, ki ima najvišjo sodno in vojaško oblast, ter zakonodajno moč.

(Vir: Štih, P., in Simoniti, V., 2009: Na stičišču kultur, str. 92. Modrijan. Ljubljana)

Obkrožite črko pred izbrano deželo.

A KRAJNSKA B ŠTAJERSKA

V obliki krajšega razmišljanja opišite deželo: navedite, kje je bilo njeno deželno središče; za katero ozemlje se je povečala že po oblikovanju v deželo; kako je dežela dobila ime; na kakšne načine se je odražala najvišja oblast deželnega kneza nad deželnim plemstvom in kakšno zavest je izoblikovalo njeno prebivalstvo.

(5 točk)

14. Za povečanje ozemlja, posledično pa tudi ugleda in pomena so se v času oblikovanja dežel bojevale številne rodbine.

Na črte pred imena pomembnih velikašev v levem stolpcu napišite črko pred imenom dinastije, ki so ji pripadali.

___ Otokar II	A Habsburški
___ Rudolf II	B Goriški
___ Herman II	C Přemysl
___ Majnhard IV	D Celjski

(2 točki)

15. Po bojih med različnimi dinastijami so do konca srednjega veka deželnoknežjo oblast nad vsemi deželami na jugovzhodu cesarstva prevzeli Habsburžani. A so naleteli v 15. stoletju na močne nasprotnike v grofih Celjskih, ki so uživali podporo cesarja Sigismunda Luksemburškega.

Tedaj je nezvesti potegnil svoj meč iz nožnice in svojim glasno zavpil: »Pobijte Celjana!« Plemenitega Celjana pa, ko je videl, da mu gre za življenje, se je polastil levji pogum in je viteško sprejel svojo obrambo in zadal Ladislavu Hunyadiju nagel udarec, in če ta ne bi bil tega udarca prestregel in ujel, bi bil pač maščevan njegov nezvesti napad. (...) V tem so se odprla sobna vrata in skozi so pritekli tisti, ki so jih bili poskrili, z meči in ščiti, in so plemenitemu celjskemu knezu prizadejali globoke rane na glavi in na nogah. Ko so ga do kraja pobili, so ga položili na mizo in mu odsekali glavo. Glavo so skrivali pet dni, tedaj so jo spet pokazali.

(Vir: Simoniti, V., 1990: Turki so v deželi že, str. 48. Mohorjeva družba. Celje)

- 15.1. Kateri dogodki so utrjevali tesno povezanost Celjskih s cesarsko rodbino Luksemburških?
 15.2. V katerem mestu se je zgodil dogodek, opisan v zgornjem besedilu?
 15.3. Kakšne posledice je imel ta dogodek za rodbino?

(3 točke)

16. Mesta na Slovenskem so bila večinoma ustanovljena od 13. stoletja dalje.

- 16.1. Opišite, na kakšne načine so bila lahko mesta zaščitena pred nevarnostjo napada.
- 16.2. Pojasnite, zakaj je tako majhen kraj, kot je prikazan na sliki 4, dobil v 15. stoletju mestne pravice.

(2 točki)

Slika 4: Valvasorjeva upodobitev mesta Lož

(Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valvasor_-_Mesto_in_grad_Lo%C5%BE.jpg. Pridobljeno: 9. 2. 2016.)

17. Mesta v notranjosti so imela pravice zapisane v ustanovitveni listini ali mestnem statutu. V ustanovitveni listini Novega mesta je med drugim zapisano:

Karkoli se zgodi v mestu in v pomirju, ki je spodaj opisano, o tem naj sodi mestni sodnik, kajti v tem pomirju in mejah naj sodi le mestni sodnik in nihče drug. (...)
Nihče naj tudi nima v prej imenovanem mestu svojih zaščitencev razen samo deželni knez; ti so podsodni mestnemu sodniku in nikomur drugemu in morajo tudi nositi vsa bremena kot drugi meščani. (...)
Kdor tudi stori v mestu ali v pomirju karkoli proti pravu, naj bo to z razuzdanostjo ali drugače, naj bo podsoden mestnemu sodniku in nikomur drugemu.

(Vir: Vilfan, S., 1969: Novomeški mestni privilegij iz leta 1365, str. 102–104. V: Novo mesto 1365–1965: prispevki za zgodovino mesta. Založba Obzorja, Dolenjska založba. Maribor, Novo mesto)

- 17.1. S pomočjo zgornjega besedila navedite, kakšne so bile pristojnosti mestnega sodnika.
- 17.2. Komu je bil – poleg mestnemu svetu, ki ga je izvolil – še odgovoren mestni sodnik?
- 17.3. V katerih jezikih so se sporazumevali meščani mest v notranjosti in v katerem so uradovali?

(3 točke)

18. Gospodarski razvoj v srednjem veku je na podeželju in v mestih potekal po zelo različnih načelih in mesta so bila pogosto nekakšen tujek sredi kmečkega podeželja. Med kmečkim prebivalstvom na podeželju je prevladovalo agrarno gospodarstvo, v mestu in trgih neagrarno, vendar ločevanje ni bilo popolno. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi.

Vir blagostanja in napredka za meščane je bila pravica kupčevanja in trgovine, ki je bila že v 14. in 15. stoletju izključno omejena na mesta. Deželni knezi so podeljevali mestom pravico, da so se tam vršili letni in tedenski sejmi. Vsi okoličani, ki so hoteli svoje pridelke spraviti v denar, so bili prisiljeni, da jih peljejo v mesto na prodaj. (...) S tržno pravico so dobila mesta tudi dovoljenje, da smejo pobirati carino (...). Meščanom vobče ni bilo treba delati tlake niti plačevati mitnine in desetine.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 402. Mohorjeva družba. Celje)

Izberite črko pred izbrano temo.

A KMEČKO PREBIVALSTVO

B NEKMEČKO PREBIVALSTVO

- 18.1. Navedite temeljne gospodarske panoge, s katerimi so se preživljali prebivalci.
18.2. Kateri izdelki so bili namenjeni za izvoz?
18.3. Na kakšne ovire so naleteli pri trgovanju s svojimi proizvodi?
18.4. V kakšnem odnosu je bil podložnik/podrejeni do lastnika posesti/obrata?

(4 točke)

19. Pismenost je bila v srednjem veku omejena na majhen del prebivalstva. Nekateri cerkveni redovi so ohranjali vedenje s prepisovanjem knjig v skriptorijih in njihovo hrambo v samostanskih knjižnicah.

O knjižnem fondu domačih cisterc za srednji vek nimamo podatkov. Iz srednjega veka vemo le za knjižnico žičkega kartuzijanskega samostana, ki naj bi po zatrdilu Paola Santonina imela v letu 1487 nad dva tisoč zvezkov, predvsem pergamentnih. Če to število primerjamo s številom zvezkov v največjih cistercah tistega časa, lahko za ta samostan ugotovimo nenavadno veliko literarno produkcijo.

(Vir: Mlinarič, J., 1987: Kostanjeviška opatija 1234–1786, str. 52. Kostanjevica na Krki. Galerija Božidar Jakac)

- 19.1. Navedite štiri moške cerkvene redove, ki so imeli samostane na Slovenskem.
- 19.2. V katerem kraju je bila v srednjem veku največja knjižnica na Slovenskem in kateremu redu je pripadala?

(2 točki)

20. V času turških vpadov so pomembno vlogo v obrambnem sistemu imeli tabori, pribežališča za ljudi, največkrat okoli cerkve, ter obdani z zidovi in stolpi.

Medtem ko je bila naklonjenost cesarja oziroma deželnega kneza do gradnje taborov celo obdobje praviloma pozitivna in so tabori kot utrjeni obrambni prostori tako predstavljali eno od stalnih sestavin v celotni obrambni organizaciji, pa je bila naklonjenost deželnega plemstva do obstoja in gradnje taborov različna. Zvezana je bila s trenutnim vojaško političnim in tudi gospodarskim položajem v sami deželi. Po kmečkem uporu leta 1515 so stanovi še isto leto večkrat predlagali cesarju, da določi posebno komisijo, ki naj obide tabore in dá za obrambo nesposobne podreti, kmetje pa naj bi se umaknili ob turškem vpadu z žitom in imetjem v gradove in mesta.

(Vir: Simoniti, V., 1991: Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju, str. 201. Slovenska matica. Ljubljana)

- 20.1. Kateri sloj je bil zadržan do gradnje taborov in zakaj?
- 20.2. Zakaj je kmečko prebivalstvo gradilo tabore?

(2 točki)

21. Reformacija je bila pomembna prelomnica na Slovenskem, saj ni bila le duhovno gibanje, temveč je, največ po zaslugi Primoža Trubarja, zaznamovala tudi slovenski kulturni razvoj. Pri reševanju si pomagajte s sliko 6 v barvni prilogi.

21.1. Navedite pet krajev v današnji Sloveniji, ki so bili žarišča delovanja protestantov.

21.2. Opišite, na kakšne načine si je Primož Trubar prizadeval za širitev protestantizma.

(2 točki)

22. Eden od največjih dometov reformacije na Slovenskem je bil tudi prvi prevod Biblije v slovenski jezik, izdan leta 1584. Njen prevajalec Jurij Dalmatin je v posvetilu zapisal:

In ker se naš kranjski jezik, ki sem se nanj kot Kranjec najbolj oziral, po posebnem svojstvu nekoliko loči od ostalih slovenskih narečij, sem se glede pravopisa in pisave besed potrudil za drug način, zlasti z dodajanjem nekaterih besed (...), da bi se ta moj prevod ne le na Kranjskem, Spodnještajerskem in Koroškem, ampak tudi v drugih omenjenih sosednjih slovenskih deželah s pridom, kakor upam, mogel brati ter uporabljati za razmah jezika in za pospešitev čistega nauka.

(Vir: Slovenski protestantski pisci, str. 336. DZS, Ljubljana, 1966)

22.1. Zakaj se Dalmatin ni omejil zgolj na uporabo svojega »kranjskega jezika«?

22.2. Zakaj se je protestantizem obdržal v Prekmurju tudi po protireformaciji?

(2 točki)

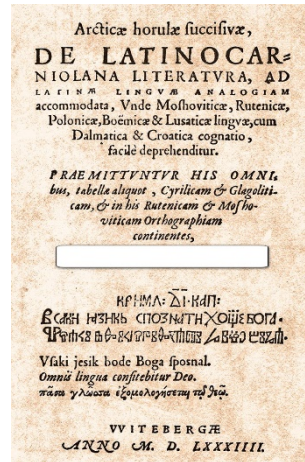

23. Slovenščina je dobila v času reformacije tudi prvi pravopis, ki je bil, kot je bilo običajno za znanstvena dela, napisan v latinskem jeziku.

Obkrožite črko pred avtorjem prvega slovenskega pravopisa, prikazanega na sliki 5.

- A Hieronim Megiser
B Peter Bonomo
C Adam Bohorič

(1 točka)

Slika 5: *Arcticae horulae*

(Vir: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons>. Pridobljeno: 9. 2. 2016.)

24. Reformaciji sta sledili protireformacija in katoliška prenova, ki sta jo izvajala vladar in katoliška cerkev.

24.1. Katere ukrepe je sprejel vladar, da bi uničil posledice reformacije na Slovenskem?

24.2. Pojasnite, kako je poskušala katoliška cerkev okrepiti delovanje svoje duhovščine.

(2 točki)

25. Opisanim dogodkom dodajte ustrežno letnico: 811, 818, 1273, 1365, 1508, 1515.

- _____ Habsburžan dobi cesarski naslov
_____ vseslovenski kmečki upor
_____ upor Ljudevita Posavskega
_____ rodil se je Primož Trubar
_____ določena cerkvena meja med Oglejem in Salzburgom po reki Dravi
_____ ustanovitev Novega mesta

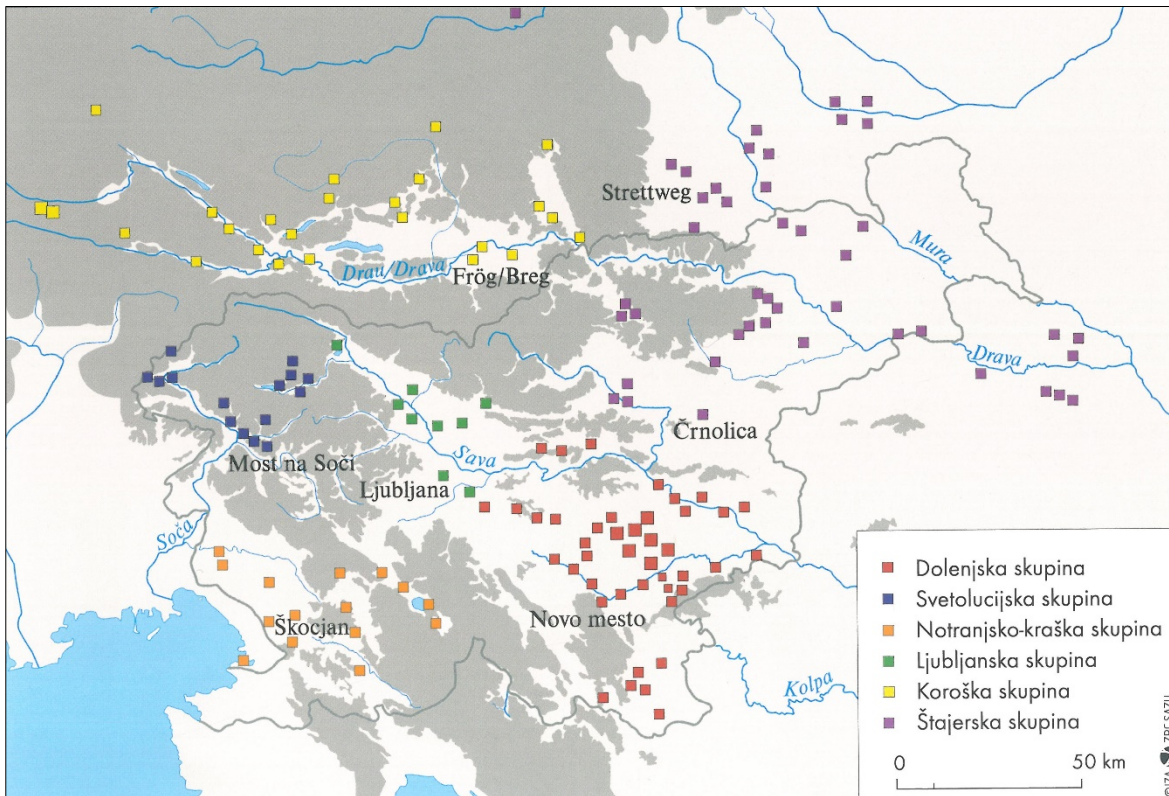
(3 točke)

Prazna stran

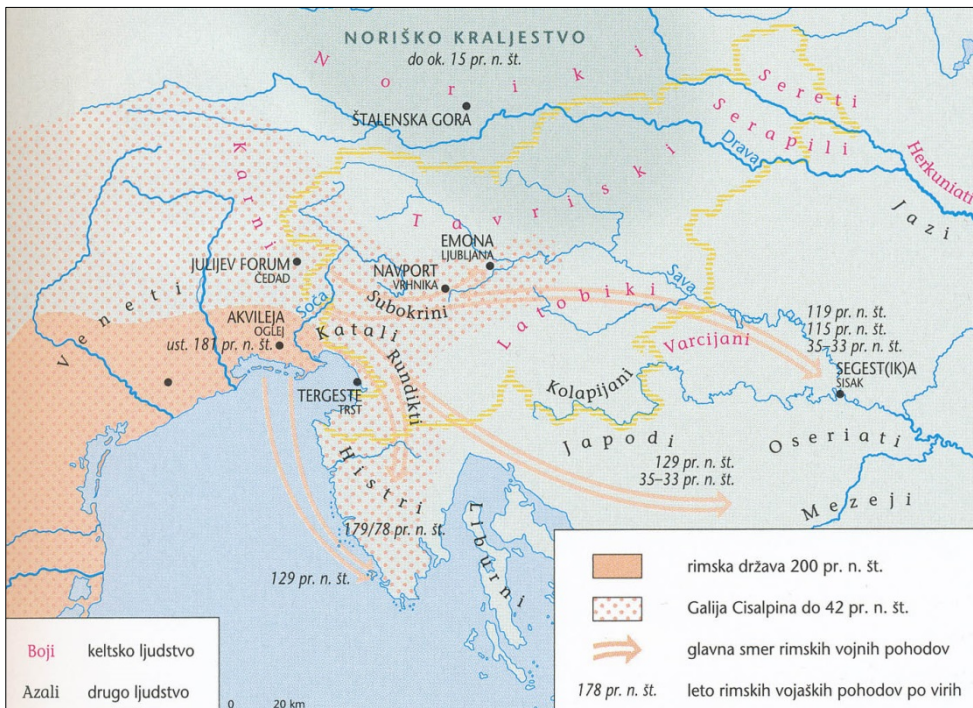

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

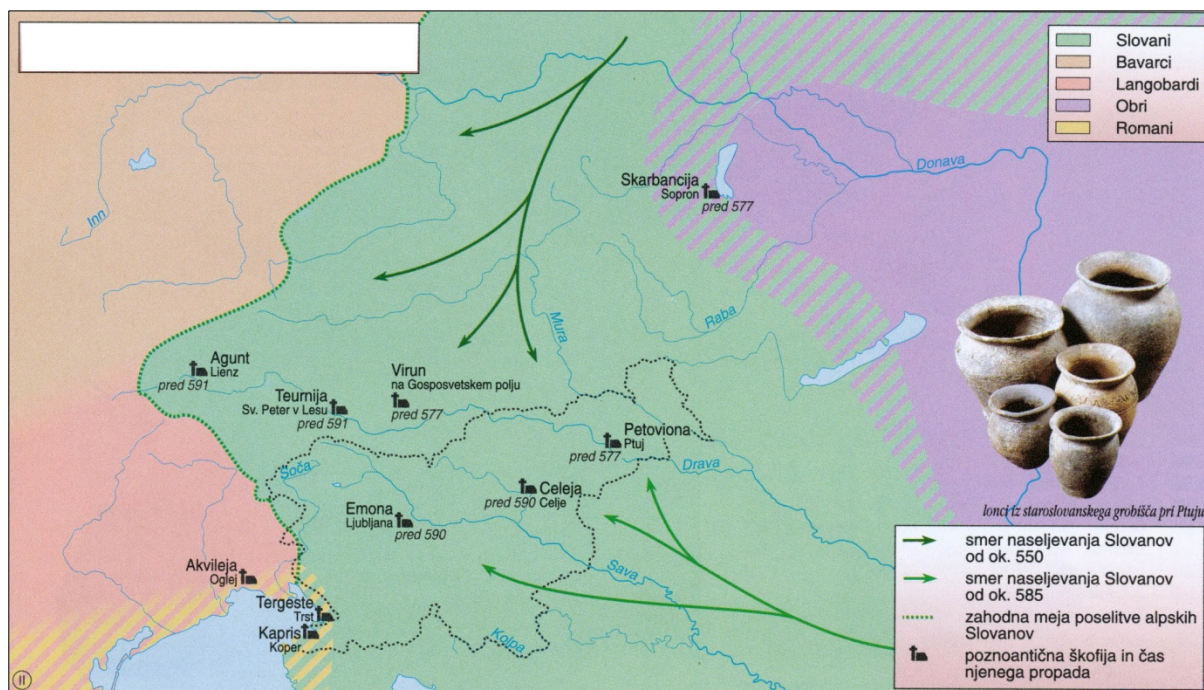
Slika 1: Pomembnejša arheološka najdišča jugovzhodnoalpske halštatske kulture

(Vir: Križ, B., 2008: Dežela situl, str. 9. Viharnik. Ljubljana)

Slika 2: Rimsko osvajanje slovenskega ozemlja v 2. in 1. stol. pr. n. št.

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 23. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 3: Slovanska poselitev vzhodnih Alp

(Prirejeno po: Mali zgodovinski atlas, str. 28. Modrijan. Ljubljana, 1999)

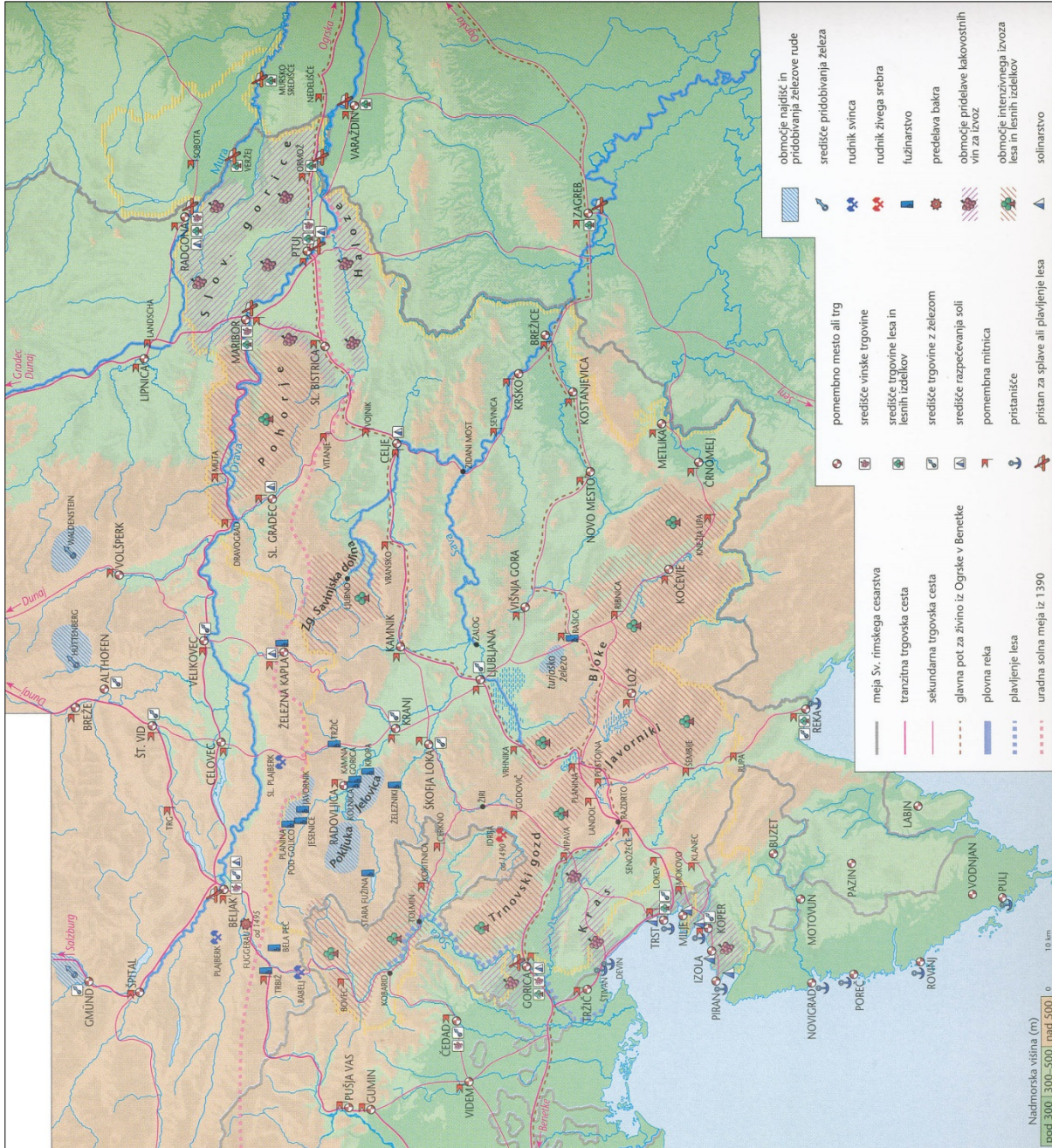

Slika 4: Oblikovanje dežel na Slovenskem v poznem srednjem veku

(Vir: Mlacović, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 149. DZS. Ljubljana)

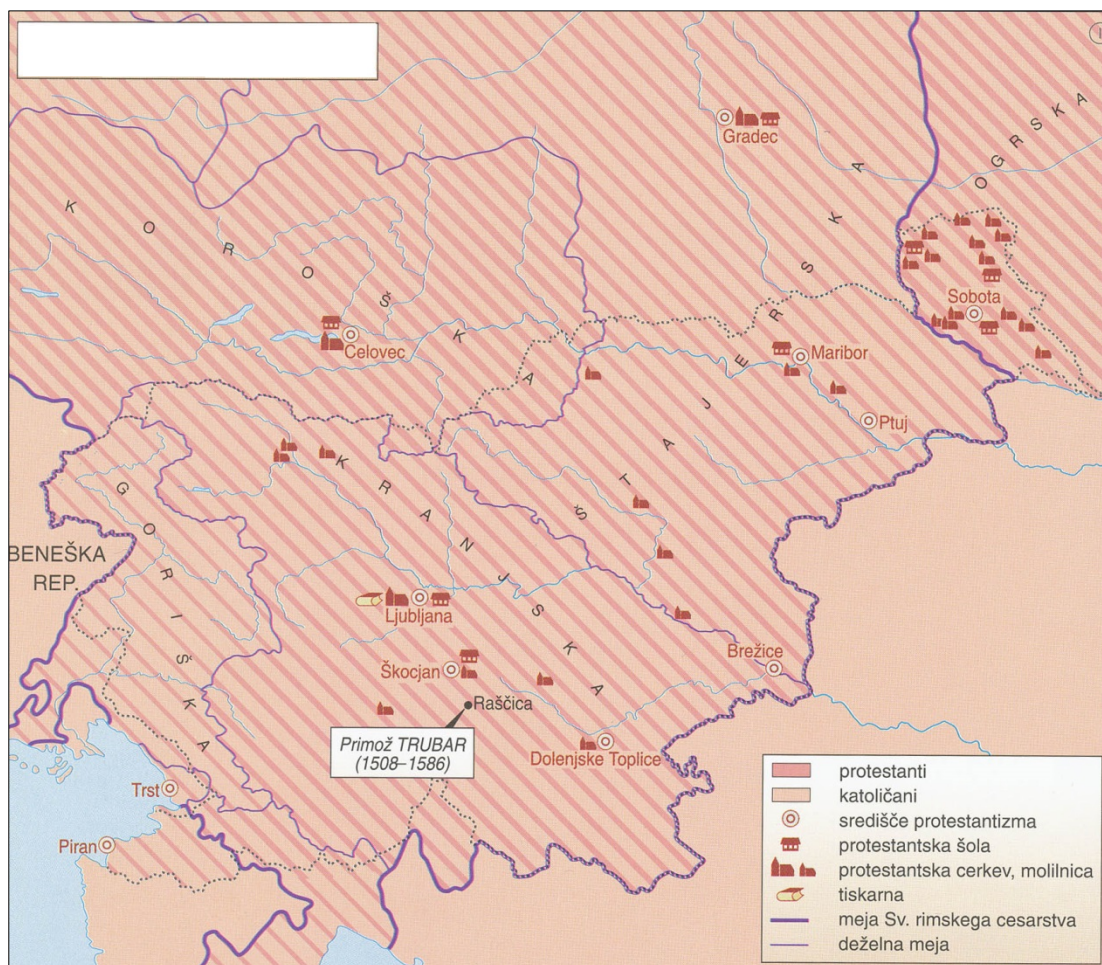

V sivo polje ne pišite.

Slika 5: Gospodarstvo in trgovina na Slovenskem v poznem srednjem veku

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 92. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 6: Reformacija na Slovenskem

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 40. Modrijan. Ljubljana, 1999)